ANDREU RAMIS PUIG-GROS

LA MUSEOLOGIA ETNOLOGICA EL PENSAMENT ANTROPOLOGIC A LES ILLES BALEARS

I

SETEMBRE, 1992

a. En primer lloc, la manca d'una consciència col.lectiva que permeti valorar, defensar i mantenir les pròpies senyes d'identitat.

b. La carència d'una infrastructura institucional que garanteixi el manteniment, la recuperació, l'estudi i la difusió del patrimoni antropològic propi. En el nostre cas, l'absència d'estudis universitaris i la manca flagrant d'estructura museística, permet la lànguida agonia patrimonial.

c. Finalment, la manca de professionals i, per tant, l'absència de participació d'aquests als llocs i als canals de decisió fan els deu reals justs[2].

Una nova tendència museològica popular a Europa, especialment a França, ha estat la formula de l'ecomuseu com a possible alternativa a la museologia etnològica tradicional. Tot i aquesta popularització, les iniciatives desenvolupades a les nostres illes en aquest sentit són escasses.

A part del projecte del Museu de la Vida Rural a Eivissa, que tot seguit descriurem, només podem ressenyar alguns projectes, escassament formalitzats, vinculats a centres d'interpretació del medi a zones protegides i directament relacionats amb el vertent didàctic que no pas amb el museogràfic. Aquest seria el cas del projectat centre d'interpretació de la zona del Trenc-Salobrar de Campos o la secció dedicada a aprofitament humà del Parc Natural de l'Albufera.

---

2 RAMIS , A. (1989) Ibidem. pg.18.

Un aspecte nou que incorporen aquests projectes és el paper predominant que exerceix la funció didàctica del museu. Es pretén que la institució museística o el centre d'interpretació pal.liï la manca de consciència col.lectiva envers el patrimoni.

A aquesta iniciativa s'afegeix ara la primera proposta, encara que només sia a nivell d'estudi, d'un nou corrent iniciat entre el 1984 i el 1989 a Quebec: l'economuseologia.

Plenament enquadrat dins el que és la tendència actual de la museologia europea i com a continuació de la tasca, ja explicada, del Taller d'Estudis de l'Hàbitat Pitiús (TEHP) cal ressenyar una de les primeres propostes formalment desenvolupades per a la creació d'un ecomuseu. El projecte que reproduirem més envant se centra sobre la temàtica de la vida rural a l'illa d'Eivissa i parteix dels postulats desenvolupats per Georges Henri Rivière, pare de la museologia francesa moderna[3].

Hom té prevista l'obertura del museu per a l'any 1992 i el TEHP compta ja amb diverses col.leccions d'objectes i instruments tradicionals relacionats amb l'hàbitat pitiús donats per Roman Casasnovas, actualment exposades a la seu de l'Associació (Sant Josep. Eivissa).

Un altre projecte innovador és el del Museu de la Mar al Port de Maó, promogut per l'Associació d'Amics des Port de Maó

[3] El projecte ha estat publicat a *Quaderns del TEHP*. 3:33-50 i ha estat redactat per Bartomeu Marí, Maria Ribas i Toni Manonelles Bolle.

i que compta des de fa anys amb una col.lecció i un grup de suport que ha organitzat diverses exposicions temporals[4].

Finalment, entre les noves propostes museològiques caldria esmentar l'avantprojecte d'Instal.lació d'un Museu Municipal a la Torre dels Enagistes de Manacor, redactat per Guillem Rosselló Bordoy per encàrrec de la Comissió de Govern de l'Ajuntament de Manacor de 7 de desembre de 1989. Aquest avantprojecte, encara de tarannà més bé tradicional, preveu la creació d'una secció etnològica a la qual, seguint la tradició manacorina, s'haurien d'incorporar les especialitats de gerreria i terrisseria, fusteria i agricultura.

Pel que fa als canvis introduïts en la concepció museològica, vegem el que es proposa al projecte de museu de la vida rural a Eivissa:

"L'eco-museu és una nova experiència en la xarxa d'institucions destinada a produir i difondre la cultura. Consisteix en l'activació de la participació del públic en la recerca científica i en el gaudi de la cultura, d'una manera interactiva i lúdica.

Respon a la idea que el museu no ha de ser un recipient on els objectes són conservats de la degradació del temps i es salven de l'oblit, sinó l'escena on aquests objectes són percebuts i experimentats a través del seu ús en el context on han estat produïts. Es dirigeix tant a la història antiga com al passat recent d'una comunitat i serveix de model alternatiu a l'estratègia

---

4 Una part del projecte va ésser publicat a l'article signats pels mateixos Amics des Port de Maó (1989) "Drassanes de l'Escorxador Vell: el Museu de la Mar a Maó". *El Mirall*. 28:39-42.

pedagògica acadèmica basada en la separació dels elements a conèixer (anàlisi).

El públic que visita l'eco-museu no només té l'oportunitat de veure objectes, sinó d'experimentar-ne el seu ús, la funció per a la qual els objectes han estat creats. La visita esdevé l'oportunitat d'adquirir noves sensacions, olors, sabors, sons,... aprendre noves tècniques i comparar el mode de vida present amb el passat.

L'eco-museu és un lloc privilegiat per a la recerca científica en el camp de l'antropologia, l'agricultura, l'economia, així com de l'artesania, la medicina o l'arqueologia i l'arquitectura.

L'eco-museu proposa la transmissió dels sabers que tradicionalment s'han transmès de manera oral i que no han tengut cabuda en el plantejament acadèmic modern. Són aquests sabers tècnics els que formen part de la cultura i la identidad de la nostra comunitat de la mateixa manera que ho són la història, la literatura, l'arquitectura, la llengua, etc... Sabers tècnics com ara l'arquitectura, la construcció d'edificis, la construcció de vaixells, d'instruments de cultiu, musicals, però també la medicina popular, la literatura oral, la gastronomia, etc... poden d'aquesta manera continuar formant part fonamental de la quotidianitat de la comunitat."

En el cas del projecte del Museu de la Mar de Maó, promogut per l'Associació d'Amics des Port, el plantejament conceptual del Museu es presenta com a instrument de recuperació patrimonial i element de dinamització cultural:

"En el cas de Maó hi ha una tradició popular molt arrelada d'emprar el mar, amb una transformació accelerada de les costums

actuals que, no solament pot fer perdre els estris de pesca o mestre d'aixa o les naus antigues, si no també les edificacions portuàries i, fins i tot, la toponimia relacionada amb la mar. La sensibilització envers aquesta qüestió és a flor de pell en la gent de la mar quan se li demana col.laboració, com s'ha fet des d'AMICS DES PORT. Prova d'açò n'és que quasi bé tot el patrimoni actual ha estat donat a l'associació i en tindríem molt més si es pogués disposar d'un local adequat per a exposar-lo.

L'activitat museística i de recuperació de vaixells i oficis antics, activitat que dóna prestigi a diferents pobles de la costa europea, està sòlidament establerta, en el nostre àmbit a Barcelona, La col.laboració ja iniciada per AMICS DES PORT amb el Museu Marítim de les "drassanes reials" de Barcelona, pot enriquir el projecte, i no el minva en cap càs la presència del museu capdavanter del Principat, ja que el port de Maó i la tradició de navegació menorquina permeten endegar amb força una activitat cultural pròpia, de museu, publicacions, festivals i recuperació de coneixements i oficis artesanals que poden donar prestigi a Menorca novament, dins el port, com a complement no contemplat a l'actual planejament urbanístic, de les activitats de lleure i navegació ja definides.

Les DRASSANES DE L'ESCORXADOR VELL no s'entenen com a un nou museu més, si no com a centre d'activitat complementària de l'equipament cultural existent, havent-se de

lligar adequadament amb els centres i focus d'activitat en funcionament"[5].

[5] *Projecte del Museu de la Mar a l'Escorxador Vell del Port de Maó* (198-?) promogut per l'Associació d'Amics des Port de Maó. pp. 2-3.

INDEX VOLUM I

1. INTRODUCCIO 15

1.1. Justificació del tema 16

1.2. Objectius 18

1.3. Metodologia 23

1.4. Fonts 27

1.5. Estructura de l'obra 30

1.6. Agraïments 32

2. MUSEOLOGIA ETNOLOGICA I PENSAMENT ANTROPOLOGIC 37

2.1. Museologia i funció social dels museus 39

2.2. El paper social del col.leccionisme 43

2.3. Distintes lectures de la cultura popular 45

2.4. La identitat com a pretext 50

3. EL CONEIXEMENT ETNOGRÀFIC A LES ILLES 56

3.1. Introducció 57

3.2. Historiografia antropològica 62

3.3. El segle XIX i els inicis del folklore 72
3.3.1.El discurs folklorista i la Renaixença 73
3.3.1.1. Un mallorquí entre els primers folkloristes: Marià Aguiló 80
3.3.1.2. La descoberta del Sud. Els viatgers 84
3.3.1.3. L'arxiduc Lluís Salvador 94
3.3.1.3.1. L'aportació etnogràfica 97
3.3.1.3.2. Les "Tabulae Ludoviciniae" 99

3.3.2. El discurs antropològic 142
3.3.2.1. Els higienistes i les topografies mèdiques 144
3.3.2.2. L'Institut Balear d'Antropologia 149
3.3.3. Les primeres experiències museològiques 154
3.3.3.1. Els precedents. El corrent il.lustrat 154
3.3.3.2. El "Museo Arqueológico Luliano" 159
3.3.3.3. El "Museo Balear" de Son Moragues 166

3.4. Les quatre primeres dècades del segle XX 175
3.4.1. La continuació d'un projecte simbòlic 175
3.4.2. Els grans projectes etnogràfics 194
3.4.2.1. "Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana" (1901-1936) 194
3.4.2.2. "Butlletí de Dialectologia Catalana" (1913-1936) 202
3.4.2.3. "Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya" (1915-1939) 207

3.4.2.4. "Arxiu de Tradicions Populars" (1928-1935) 212
3.4.2.5. Baltasar Samper (1888-1966) i el Cançoner Popular de Catalunya (1922-1936) 217
3.4.2.6. L'Enquesta de l'Ateneo de Madrid (1901) 224
3.4.3. Mn. Antoni M. Alcover i Sureda (1862-1932) 229
3.4.4. Andreu Ferrer i Ginard (1887-1975) i "El Tresor dels Avis"..... 242
3.4.5. El cas de Menorca 256
3.4.5.1. Francesc Camps i Mercadal (1852-1929) 257
3.4.5.2. Pere Ballester Pons (1856-1946) 261
3.4.6. Les Pitiüses (1900-1940) 265
3.4.6.1. Víctor Navarro 265
3.4.6.2. Raoul Hausmann (1886-1971) 267
3.4.6.3. Isidor Macabich (1883-1973) 269
3.4.7. Els lingüistes 272
3.4.7.1. Antoni Griera (1887-1973) i "El Tresor de la Llengua" 272
3.4.7.2. Peter H. Rokseth (1891-1945) 276
3.4.7.3. Francesc de B. Moll (1903-1991) 281
3.4.8. El Museu Regional d'Artà (1928) 290

3.5. L'ermàs de la postguerra (1940-1970) 297
3.5.1. Introducció 297
3.5.2. El grup "Documenta" i els certàmens històrico-literaris..... 306
3.5.2.1. Bartomeu Mulet i Ramis 319
3.5.2.2. Miquel Fuster Aguiló (1902-1988) 321

3.5.3. Andreu Ferrer Ginard i la revista "Cort" 322
3.5.4. Folklore a les Pitiüses 327
3.5.4.1. Isidor Macabich (1883-1973) 327
3.5.4.2. Joan Castelló Guasch (1911-1984) 333
3.5.5. Gabriel Llompart (1927-) i la religiositat popular 336
3.5.6. Quatre folkloristes de postguerra 342
3.5.6.1. Antoni Mulet Gomila (1887-1966) 343
3.5.6.2. Andreu Estarellas Pascual (1890-1981) 349
3.5.6.3. Antoni Galmés Riera (1907-1981) 353
3.5.6.4. Bartomeu Ensenyat Estrany (1917-) 358
3.5.7. La soterrada lluita per la recuperació 363
3.5.7.1. Francesc de B. Moll (1903-1991) i l'obra del Diccionari 363
3.5.7.2. Rafel Ginard Bauçà (1899-1974) 366
3.5.7.3. Manuel Sanchís Guarner (1911-1981) 371
3.5.8. Les experiències museològiques a la postguerra 374
3.5.8.1. El Museu Marítim de Palma 375
3.5.8.2. La col.lecció de la Impremta Guasp 377
3.5.8.3. El Museu de Gènova 378
3.5.9. Continuïtat o nova orientació? 384

3.6. La represa (1970-1990) 390
3.6.1. La lenta recuperació i la lluita per la identitat 390
3.6.2. Reedicions i publicacions periòdiques 395
3.6.2.1. La revista "Lluc" 405
3.6.2.2. La revista "Eivissa" 406
3.6.2.3. Els "Quaderns de folklore" de Ciutadella 407
3.6.3 Les línies actuals d'investigació 409

3.6.3.1. Història de l'antropologia 410
3.6.3.2. Teoria i pràctica antropològica 412
3.6.3.3. La cultura tradicional 414
3.6.4. Altres estudis d'antropologia 433
3.6.5. La creació de museus o la preservació de l'"ànima" del poble..... 439

3.7. La situació actual dels estudis etnogràfics 451
3.7.1. La investigació antropològica 451
3.7.1.1. La Universitat de les Illes Balears 451
3.7.1.2. La UNED 457
3.7.1.3. Els Instituts d'Estudis i la Conselleria de Cultura 458
3.7.1.4. El C.S.I.C. 461
3.7.1.5. Congressos i reunions científiques 466
3.7.2. L'antropologia aplicada 471
3.7.2.1. Didàctica i antropologia 471
3.7.2.1.1. Setmanes de Renovació Educativa 472
3.7.2.1.2. Didàctica als museus i folklore a l'escola 478
3.7.2.1.3. Antropologia i pedagogia. Aportacions teòriques..... 482
3.7.2.2. Patrimoni i antropologia 484
3.7.2.2.1. Iniciatives públiques 484
3.7.2.2.2. Iniciatives privades 489
3.7.3. Associacionisme cultural i antropologia 493
3.7.3.1. La Societat Arqueològica Lul.liana 493

3.7.3.2. Associació d'Amics del Port de Maó 494
3.7.3.3. Obra Cultural de Menorca 496
3.7.4. Arxius d'imatges i de sò 499
3.7.5. Les darreres propostes museològiques 509

ANDREU RAMIS PUIG-GROS

LA MUSEOLOGIA ETNOLOGICA EL PENSAMENT ANTROPOLOGIC A LES ILLES BALEARS

II

SETEMBRE, 1992

T/244

Andreu Ramis Puig-gros

LA MUSEOLOGIA ETNOLOGICA EL PENSAMENT ANTROPOLOGIC A LES ILLES BALEARS

R. 88350

Setembre, 1992

UNIVERSITAT ILLES BALEARS
SECRETARI GENERAL
(Tesis Doctorals)
Nº 174
Data 27-10-92
ENTRADA

Andreu Ramis Puig-gros

LA MUSEOLOGIA ETNOLOGICA EL PENSAMENT ANTROPOLOGIC A LES ILLES BALEARS

Tesi de doctorat

Direcció: Dr. Guillem Rosselló Bordoy

Vist i plau:

Dept. de Ciències Històriques i Teoria de les Arts.

Universitat de les Illes Balears

Setembre, 1992

LA MUSEOLOGIA ETNOLOGICA
EL PENSAMENT ANTROPOLOGIC A LES ILLES BALEARS

Volum II

4. LES COL.LECCIONS ETNOLOGIQUES A BALEARS

4. LES COL.LECCIONS ETNOLOGIQUES A BALEARS

4.1. Metodologia d'estudi

4.1.1. Les col.leccions etnològiques. L'abast temàtic.

Tal com hem explicat al plantejament d'aquest treball hem restringit l'anàlisi només a les col.leccions que tenen fons etnològics. Aquest és, per tant, l'àmbit temàtic al qual farem referència.

Per altra banda, hem de dir que no totes les col.leccions que tenen fons etnològics han pogut ésser recollides en aquest corpus. Dificultats de diversa índole ens han obligat a ser més representatius que no exhaustius. Esperam haver-ho aconseguit.

Diversos han estat els factors que han contribuït al fet que algunes de les col.leccions que potser haurien d'esser-hi representades no hi són. En primer lloc hem de parlar de les raons alienes a la nostra voluntat:

1. Dissortadament algunes bones col.leccions només són això. Recompilacions de materials fetes per a gaudi del recompilador que pateix la més accentuada patologia dels col.leccionistes. Existeixen algunes col.leccions -que pel volum de

material poden resultar importants- que només compleixen amb la mentalitat fetixista del propietari, disposat a mostrar-les, com si d'un tresor o un trofeu es tractés, a les seves amistats o en petit comitè, però que defuig qualsevol possibilitat d'oferir-les a l'estudi.

En general es tracta de magatzems de materials als quals els manca qualsevol casta de sistematització. Els propietaris en valoren la quantitat per la quantitat i l'aclaparament fa que amb els anys i amb la memòria del creador es perdi el rastre de l'origen de cada una de les peces. En general, tampoc no disposen de cap tipus d'inventari ni de catàleg o descripció detallada de cada una de les peces.

2. En altres casos hom es troba amb col.leccions, fins i tot de caràcter públic, que no disposen d'alguns dels elements d'infrastructura mínims per poder mostrar al públic o, com en el nostre cas, als investigadors els materials de la col.lecció. La manca d'un espai o de personal -especialitzat o no- per a mostrar la col.lecció no han permès el seu estudi.

3. Un altre tipus -constitueix una veritable tipologia- de col.lecció que de manera expressa hem rebutjat d'incloure al nostre estudi ha estat el de les col.leccions de cultura material instal.lades a retaurants i barbacoes. Un percentatge elevadíssim de les manifestacions de la cultura material tradicional han acabat penjades de les parets dels restaurants "típics" de les zones turístiques. Es suficient resseguir a la guia telefònica la llista de cellers i restaurants per elaborar un autèntic itinerari gastronòmic

on els comensals poden fer l'àpat en un local "ambientat" per jous, arades i els més diversos estris de la cultura material tradicional. Això quan no podem fruir, a la taula estant, de l'ambient d'una tafona, un molí, etc.

El fenomen no deixa de tenir interès i segurament és mereixedor d'un estudi específic al qual no renunciam en un futur. Quan hom constata la càrrega simbòlica de la cultura tradicional i el paper d'aquesta en la configuració de la pròpia identitat cultural no deixa de ser interessant aquest comportament generalitzat. Tot i així, en un treball sobre museologia, hem cregut pertinent rebutjar aquesta manifestació encara que sigui massiva.

4. Un altre grup de col.leccions que també ens veim obligats a deixar al calaix és el del nombrós grup que podríem denominar "desiderata". Periòdicament, impulsats per col.lectius més o menys preocupats per la cosa cultural, apareixen projectes de col.leccions o museus locals: una exposició temporal en motiu de les festes del poble, la creació d'una associació cultural o de la tercera edat, la "idea extraordinària" d'algun batle o regidor de cultura somia-truites... Tot són bones ocasions per propugnar a tort i a dret la imminent creació d'un museu local. En general sempre es resumeix en el gràfic adagi popular: arrencada de cavall i arribada d'ase...

Com ja hem esmentat, hem preferit la representativitat sobre l'exhaustivitat, i per tant no pretenem que la que segueix sigui una relació completa de les col.leccions etnològiques de les nostres illes. L'objectiu d'aquest treball no és la redacció d'un

llibre blanc dels museus etnològics. Aquesta és una responsabilitat de l'administració i, per tant, a aquesta emplaçam per a la seva realització.

Sens dubte, la responsabilitat de la creació d'una infrastructura museística per a les Illes recau sobre l'administració. Ella és la responsable de la preservació del patrimoni, de la redacció d'un llibre blanc dels museus, així com, també, de la redacció, aprovació i aplicació d'una llei de museus.

Sempre ha estat així, però també massa vegades hom pot constatar que estam davant una administració irresponsable. La irresponsabilitat de l'administració, però, dóna per a un altre projecte d'investigació de caràcter interdisciplinar on els juristes - potser els penalistes- haurien de figurar en lloc destacat.

4.1.2. Les col.leccions etnològiques. Un assaig de mostreig.

Com a continuació de l'apartat anterior, i després d'especificar totes aquelles col.leccions que deixam de banda, volem fer una breu reflexió sobre la situació real de la museologia etnològica a les nostres Illes i els condicionants que aquesta mateixa situació estableix a l'hora d'afrontar el seu estudi.

Tal com queda palès a l'hora d'analitzar la metodologia emprada, la irregularitat absoluta de la majoria de les col.leccions existents fan que la descripció de cada una i el seu funcionament esdevingui una mena de randa de macetes. Per altra banda, es fa

evident que el tret comú de gairebé la totalitat de les col.leccions és la seva absoluta precarietat.

La inexistència de bases legals idònies; la manca de personal especialitzat; la situació, allunyada de qualsevol rigor científic, de la majoria de col.leccions; la ignomínia de la majoria d'instal.lacions i la manca de qualsevol esforç per a la conservació, estudi i divulgació dels fons museístics és la característica comuna.

La situació es repeteix, sigui la que sigui, la seva dependència administrativa. La pervivència de les col.leccions es deu sempre a la bona voluntat d'alguna persona que esmerça esforços personals per perllongar la seva decrepitud i gairebé mai a una voluntat institucional que en fixi criteris de planificació.

Aquest estat general, constatable a partir dels exemples que segueixen, ens han conduït a realitzar un mostreig que abasti els següents paràmetres (vegeu quadre adjunt):

1. Dependència administrativa
2. Abast territorial
3. Abast temàtic

Col.leccions etnològiques a les Illes Balears

Col.lecció	Ambit						*Dependència*				
	geogràfic			temàtic			*pública*		*privada*		
	a	b	c	1	2	3	*a*	*b*	*1*	*2*	*3*
1. Museu de Mallorca. (Muro)	+				+		+				
2. Museu Municipal de Sa Pobla			+	+				+			
3. Museu Municipal de Pollença			+	+				+			
4. Museu de Manacor			+	+				+			
5. Museu Regional d'Artà		+		+					+		
6. Museu del Monestir de Lluc	+			+					+		
7. Museu de la Porciúncula	+			+					+		
8. Molí d'En Gaspar			+			+			+		
9. Casal de Cultura de Sóller		+			+					+	
10. Fundació C. Bauçà (Felanitx)			+	+						+	
11. Museu de la Mar (Maó)	+					+				+	
12. M. de la Vida Rural (Eivissa)	+				+					+	
13. Torre de Canyamel		+			+						+
14. Can Gordiola. Museu vidre	+					+					+
15. Museu de Joguines (Palma)	+					+					+

a: insular; b: comarcal; c: local

1: mixt; 2: miscel.lani; 3: monogràfic

a: estatal; b: municipal

1:institucions; 2:col.lectius; 3:particulars

Intentant establir les distintes categories veim que dins l'àmbit geogràfic hom troba els següents tipus de col.leccions:

a. insular: que abasta elements de tota l'illa, més d'una illa, o fins i tot incorpora elements forans. Potser l'exemple més clar seria el del Museu de Mallorca que té els seus corresponents a Menorca i Eivissa.

b. comarcal: incorpora elements de tota una comarca i té voluntat de cobrir un àmbit comarcal. Aquest és el cas del Museu Regional d'Artà o el de la Torre de Canyamel.

c. local: abasten una sola localitat. Es el cas de la majoria de museus municipals. Normalment tots els fons procedeixen de la localitat on és ubicat.

L'abast temàtic, i tot tenint en compte que a nosaltres únicament ens interessen els fons etnològics, ofereix una gradació de major a menor:

a. mixt: quan incorpora diverses seccions temàtiques diferents (p. ex. arqueologia, art, ciències naturals, etnologia).

b. miscel.lani: quan dins una mateixa temàtica presenta una diversitat (p. ex. dins la temàtica etnològica hi ha representats oficis, festes, agricultura, etc.).

c. monogràfic: dins una mateixa secció un sol tema (és el cas del museu del vidre o del Molí d'En Gaspar, dedicat al cultiu i transformació dels cereals).

Pel que fa a la dependència hem establert una diferenciació entre les col.leccions públiques i les privades. Dins les públiques tenim les que són de titularitat estatal encara que la gestió s'hagi transferit a l'administració autonòmica i les de titularitat municipal.

Les col.leccions privades, segons la nostra classificació, depenen d'institucions, més o menys consolidades, i amb una finalitat distinta a la del simple manteniment de la col.lecció. Aquest seria el cas de les congregacions religioses o les caixes d'estalvi.

Les que depenen de col.lectius més o menys reduïts pels quals la creació o manteniment de la col.lecció esdevenen raons prioritàries.

Finalment les que tenen una dependència privada particular són aquelles que pertanyen a una empresa particular, família o persona com a bé patrimonial propi.

A partir d'aquests models hem intentat establir un mostreig que resultàs més o menys representatiu. En aquest sentit hem fixat quatre grans grups de col.leccions que responen a la seva titularitat o dependència (propietat i gestió). Hem optat per aquest criteri a l'hora de fixar els quatre models ja que, en definitiva, l'esdevenidor i les característiques d'una col.lecció depenen directament de la voluntat i possibilitats dels seus propietaris i gestors.

Probablement, es poden establir altres tipologies basades en l'abast temàtic o geogràfic, malgrat aquesta possibilitat hem de convenir que els criteris de selecció dels materials (àmbit temàtic) i la seva procedència (àmbit geogràfic) han estat sempre condicionats per les persones o institucions de les qual depenen les col.leccions.

A partir d'aquesta premisa hem establert els següents tipus o models:

A. Col.leccions de titularitat pública

Model A1. Col.leccions de titularitat estatal

Model A2. Col.leccions de titularitat municipal

B. Col.leccions de titularitat privada

Model B1. Col.leccions de titularitat institucional

Model B2. Col.leccions de titularitat col.lectiva

Model B3. Col.leccions de titularitat particular

Dins el conjunt de col.leccions de titularitat pública hem de considerar, en primer lloc, les de propietat estatal. Les tipificades com a model A1.

Dins aquest grup, a la nostra comunitat comptam amb tres col.leccions conservades als Museus de Mallorca, al de Menorca i al d'Eivissa.

El seu caràcter general queda determinat pel seu abast geogràfic insular i el seu camp temàtic és de caràcter miscel.lani ja que recull materials diversos. En el nostre cas es tracta de col.leccions mixtes ja que normalment són també museus d'història i museus d'art.

Dins aquest grup estan inclosos els antics museus de Belles Arts, propietat de l'Estat i transferits, almenys a nivell de gestió, a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. El fet que els museus d'Eivissa i Menorca tenguin els materials etnològics en reserva i no disponibles al públic ens ha decantat per la col.lecció del Museu de Mallorca i la seva Secció Etnològica localitzada a Muro.

La mateixa dependència administrativa, similars dotacions de personal i les mateixes característiques tècniques quant a catalogació, documentació, conservació i exposició així ens han aconsellat mantenir un tractament unitari.

Pel que fa a les col.leccions públiques de titularitat municipal (Model A2) hem de contemplar totes aquelles col.leccions que depenen de l'administració municipal, normalment integrades a museus de caràcter local de caràcter mixt i de contingut miscel.lani.

La nòmina de museus municipals és àmplia encara que els que mantenen les mínimes condicions exigibles i uns fons etnològics considerables fan que el nombre es redueixi considerablement.

Entre els més destacables haurem de considerar els de Sa Pobla, Manacor, Pollença, Palma i Valldemossa a Mallorca i els de Ciutadella i Sant Lluís a Menorca.

Que nosaltres sapiguem, només els de Sa Pobla, Pollença i Sant Lluís compten amb una col.lecció etnològica visitable.

El de Manacor disposa d'un projecte museològic que preveu una secció etnològica que val la pena contemplar.

D'aquesta mostra hem optat per incorporar al nostre estudi els de Sa Pobla, Pollença i Manacor. El molí de Sant Lluís (Menorca) l'hem descartat per considerar que, quant a continguts i plantejaments, és gairebé una rèplica del museu del Molí d'En Gaspar (Llucmajor), però amb una situació més precària.

Dins el grup de col.leccions privades, si ens centram en les de titularitat institucional (Model B1), ens trobam amb un gran nombre de col.leccions que depenen d'institucions de diversa índole i que mantenen bonament aquestes col.leccions com una activitat més dins la seva trajectòria socio-cultural.

Dins aquest gran grup hauríem de considerar les col.leccions etnològiques del Museu del Seminari Diocessà de Mallorca, avui desapareguda, les col.leccions del Museu de Lluc, del Museu de la Porciúncula o de Son Fe (Alcúdia), depenents d'institucions o congregacions religioses i les col.leccions depenents o vinculades a institucions financeres o de l'estalvi com és el cas del Museu Regional d'Artà, el Molí d'En Gaspar (Llucmajor) o la col.lecció de ventalls de Son Santandreu (Petra), lligades a la Caixa de Balears.

Raons de caràcter qualitatiu i quantitatiu de les col.leccions conservades ens han decantat per incorporar al nostre estudi el Museu Regional d'Artà, el Museu de Lluc, el Museu de la Porciúncula i el Molí d'En Gaspar.

Pel que fa a col.leccions privades mantingudes per col.lectius (Model B2) de caràcter associatiu o fundacional, menys estables, i amb una finalitat gairebé centrada en el manteniment de la col.lecció hem considerat gairebé la totalitat de les que coneixem: Casal de Cultura de Sóller, Fundació Cosme Bauçà de Felanitx, Associació d'Amics del Port de Maó i Taller per a l'Estudi de l'Hàbitat Pitiús de Sant Josep a Eivissa.

Finalment, dins el grup de les col.leccions privades de caràcter particular (Model B3), i tal com hem explicat anteriorment, només hem considerat una mostra d'aquelles que tenen una voluntat de donar-se a conèixer i, per tant, s'han posat a disposició del públic. Hem deixat de banda aquelles que tenen un tractament decoratiu o folklòric i encobreixen una activitat estrictament comercial.

Les col.leccions incorporades a aquest apartat han estat la de la Torre de Canyamel (Capdepera), el Museu del Vidre de Can Gordiola (Algaida) i la col.lecció de joguines de Ton Boig (Palma).

4.1.3. El mètode i les eines de treball

Pel que fa a la redacció d'aquest capítol sobre els museus hem fet servir una guia d'estudi redactada pel grup de treball "Museus i etnologia" de l'Institut Català d'Antropologia.

Aquesta guia només és un dels resultats d'aquest grup de treball que es creà (1986) al si de l'Institut amb la intenció d'encetar un debat obert en el qual es dibuixaren les següents línies de treball:

a. Fomentar la investigació sobre la influència del tractament etnològic als museus de Catalunya: precisar-ne l'origen i motivacions, la formació i evolució dels museus catalans, analitzar qualitativament llur situació actual i carències, elaborar una proposta coherent d'acció i millora museística.

b. Crear un àmbit de debat i discussió de problemàtiques concretes relatives al paper de la investigació dins l'experiència museística: examen de projectes reals.

c. Promoure la formació d'un fons de documentació, bibliografia, etc. per tal de facilitar l'accés a la informació referent a museologia, així com contactar amb tota mena de grups o entitats que estiguin treballant dins aquest camp.

d. Iniciar les activitats de grup posant a l'abast una sèrie de lectures que permetin introduir el debat i elaborant un treball per organitzar la recollida d'informació.

Mitjançant aquesta guia, que reproduïm tot seguit, hem intentat recompilar la informació més significativa de cada un dels museus i col.leccions a partir de la consulta de diverses fonts:

1. Visita al museu o col.lecció en solitari i acompanyats per alguna persona responsable o vinculada a ella.

2. Conversa, entrevista o enquesta a persones que hom creu mantenen una major relació amb la col.lecció. Sempre que ha estat possible s'ha confrontat la informació obtinguda amb altres tipus de documentació escrita o oral.

3. Recompilació d'altres tipus d'informació a través de les publicacions del propi museu, quan existeixen. Publicacions de caràcter general, normalment guies, on apareixen notícies dels museus o col.leccions estudiats.

4. Informació apareguda al P.I.C. (Punts d'Informació Cultural). Base de dades depenent del Ministerio de Cultura que ofereix una breu informació sobre una sèrie de museus i col.leccions. Per a la informació legal hem fet especial ús de l'obra

de Consuelo Sanz-Pastor (1990), *Museos y colecciones de España*, editada pel mateix Ministerio de Cultura.

5. En alguns casos també hem recorregut a publicacions o informacions sobre els fons o part dels fons conservats a una determinada col.lecció, encara que el contingut només faci referència a aspectes parcials d'aquesta.

Pel que fa a l'enquesta emprada volem fer una sèrie d'observacions:

a. Es tracta d'una guia d'estudi més que no una enquesta. La seva exhaustivitat i amplitud temàtica sobrepassen amb escreix les característiques de qualsevol de les col.leccions existents a les nostres Illes. Aquesta característica ha provocat les més diverses reaccions: des de l'entrevistat que, davant alguna de les qüestions que suscita la guia, ha manifestat que es tractava de fantasies morisques, fins a altres que n'han volgut una còpia per fer-la servir de pla de treball a la seva col.lecció.

b. Possiblement deixa de banda o tracta de manera excessivament lleugera alguns aspectes que a nosaltres ens interessaven especialment, com és ara la filosofia, implícita o explícita, de la col.lecció. Qüestions com la recuperació o la representació d'una identitat diferencial, l'ús simbòlic dels objectes exposats, la significació de la col.lecció de determinats materials, etc. queden en segon pla. El fet que els plans museològics siguin excepcionals contribueix també a deixar aquests aspectes a la penombra i a la interpretació.

c. Encara que la realitat sigui pobra, hem detectat la manca d'un apartat dedicat a les activitats de dinamització i difusió dels fons i propostes de les col.leccions o museus. Creim que l'apartat dedicat a publicacions, que a l'enquesta es vincula directament a la investigació, hauria de contemplar-se també des del vertent de la difusió i la didàctica. Així mateix, la guia hauria de contemplar l'existència i la descripció de gabinets didàctics, els seus mitjans i les seves tasques.

d. Tot i aquestes petites deficiències, creim que es tracta d'una bona eina de treball i la seva aplicació a altres àmbits territorials hauria de permetre una tasca de comparació que creim del tot adient. Igualment creim amb la seva validesa per a col.leccions que defugen o sobrepassen el camp de l'etnologia.

Model d'enquesta

FITXA

Nom del MUSEU:
Adreça:
Població (i comarca):
Horaris de visita: Telèfon:

I. HISTORIA I EVOLUCIO

1.- Formació

1.1. Iniciativa (individual, institucional, grup de recerca, etc.).

1.2. Motivacions i objectius.

1.3. Formació del fons inicial (campanya, donacions, adquisicions, col.leccions, ...).

1.4. Estatut jurídic original.

1.5. Muntatge:

1.5.1. Finançament (quantitat i font de finançament).

1.5.2. Data d'inauguració.

1.5.3. Composició de l'equip o participants.

1.5.4. Projecte arquitectònic:

1.5.4.1. Edifici i condicionament (espai especialment dissenyat, edifici singular aprofitat, ...).

1.5.4.2. Arquitecte.

1.5.5. Projecte museístic:

1.5.5.1. Disposició de les sales.

1.5.5.2. Serveis.

1.5.5.3. Mesures de seguretat.

1.5.5.4. Criteris de documentació.

1.5.5.5. Criteris de restauració.

1.5.5.6. Criteris d'exposició.

II. ASPECTES JURIDICS I ADMINISTRATIUS.

1. Propietat

1.1. De l'edifici.

1.2. Del museu (estatut jurídic: conveni, patronat, ...).

2. Gestió

2.1. Organs rectors del museu: administratius i científics (Consell de Direcció, Consell Científic, ...).

3. Règim econòmic

3.1. Ingressos:

3.1.1. Subvencions i/o concerts.

3.1.2. Donacions i associacions de suport.

3.1.3. Ingressos generats pel Museu (entrades, cobraments de drets, ...).

3.2. Despeses:

3.2.1. Personal.

3.2.2. Manteniment (seguretat, ...).

3.2.3. Funcionament:

3.2.3.1. Administració.

3.2.3.2. Restauració.

3.2.3.3. Documentació (biblioteca, ...).

3.2.3.4. Cartografia, fotografia, retolació, ...

3.2.4. Noves exposicions.

3.2.5. Investigació.

3.2.6. Adquisicions.

3.2.7. Difusió (publicacions, ...).

III. FONS DEL MUSEU

1. Temàtica

1.1. Especialitat (monogràfic, d'una sola especialitat, temàtica o disciplina vàries).

1.2. Ambit geogràfic (local, comarcal, general, ...).

1.3. Altres fons amb què compta el museu (arxiu documental, arxiu fotogràfic, biblioteca, hemeroteca, altres).

2. Fons

2.1. Composició del fons: objectes i col.leccions:

2.1.1. Origen i evolució dels objectes i/o de les col.leccions.

2.1.2. Formes d'ingrés (compra, recol.lecció, campanyes, donació, llegat, dipòsit -indefinit o a llarg termini-, préstec -a curt termini-, intercanvi).

3. Política d'adquisicions

3.1. Objectius del museu.

3.2. Programa d'actuació:

3.2.1. Ordre de prioritat (completar col.leccions, completar temàtiques, completar àrees geogràfiques, preferència a l'objecte català, projecte i treball de camp, excavacions).

3.2.2. Qui estableix la política a seguir (director, patronat, institució a què pertany, equip direcció-conservadors, es va fent sobre la marxa, ...).

3.2.3. Qui porta a terme les adquisicions, recol.leccions, excavacions, ... (conservadors del museu, becaris, estudiants, gent de la població, col.laboradors, institucions, ...).

3.3. Projectes futurs (continuar la tasca iniciada, obrir noves col.leccions o temàtiques, altres).

3.4. Quan va fer-se la política vigent ? Té període de renovació?.

IV. LABORATORI

1. Documentació

1.1. Arxiu del museu (correspondència, documents comptables, estadístiques de visitants, ...).

1.2. Arxiu de documentació:

1.2.1. Documents de la vida local (retalls de premsa, articles, documents, ...).

1.2.2. Documents de camp (diaris, apunts, inventaris, dibuixos, ...).

1.2.3. Documents temàtics.

1.2.4. Biblioteca de documentació interna.

1.3. Arxiu de documentació dels objectes:

1.3.1. Quantitat de material inventariat (total, cap, una part).

1.3.2. Criteri de numeració i raons del seu ús (correlatiu, correlatiu tancat anualment, seriat per tipus de materials -criteris de classificació-, per lloc de procedència, ...).

1.3.3. Registre d'entrada:

1.3.3.1. Tipus (llibre, fulls relligats, ...).

1.3.3.2. Dades que recull (numeració, designació, característiques físiques -matèria i mides-, ingrés -data-, venedor-donant, preu, condicions, personal que la rep), documentació -autor, escola, tema, títol, ús-, conservació, situació jurídica, sortida definitiva, altres, ...).

1.3.4. Fitxer general:

1.3.4.1. Es diferencia o no del llibre de registre.

1.3.4.2. Està uniformitzat un mateix model de fitxa.

1.3.4.3. Model de fitxa emprat: estàndard, imprès (model del propi museu, model del MEN de la Generalitat de Catalunya de l'ICOM, ...).

1.3.4.4. Dades que té en compte (numeració, designació de la peça, característiques físiques, documentació diversa, situació jurídica en què es troba el museu, estat de conservació, situació, reproduccions o còpies fetes, descripció de tallada, observacions, bibliografia, moviment de la peça, préstecs, etc.).

1.3.4.5. Existència d'un duplicat de les fitxes (per prevenció). Connexió amb algun sistema centralitzat de dades).

1.3.5. Altres fitxatges (fitxes de restauració, fitxer fotogràfic, ordenació per àrees, temàtiques, matèries, col.leccions, campanyes, catàlegs per fons o sales, ...).

1.3.6. Criteris per omplir les fitxes (existència de guies, personal que ho fa, ...).

1.3.7. Incidència del pla de documentació de la Generalitat.

1.3.8. Fotografia dels objectes (tipus de numeració, lloc on es conserva, fototeca, fitxes-dossier, catàleg negatiu, ...).

2. Investigació

2.1. Existència de projectes i línies d'investigació.

2.2. Personal investigador:

2.2.1. Del museu (fix, contractat, col.laborador, ...).

2.2.2. De fora del museu (assiduïtat de la col.laboració, convenis permanents, contractes puntuals, universitaris, entitats locals o supralocals, associacions culturals, persones a títol individual, ...).

2.3. Criteris d'investigació (noves exposicions, elaboració de treballs científics, ordenació del material existent -completant-, divulgació, contactes amb altres museus i entitats, ...).

2.4. Publicacions (prospectes, guies generals, guies temàtiques o sectorials, guies d'exposicions, ...).

3. Conservació - Restauració

3.1. Conservació

3.1.1. Mesures de conservació:

3.1.1.1. Control del medi ambient.

3.1.1.2. Humitat (tractament específic per matèries, sistemes de mesura, estabilitat).

3.1.1.3. Temperatura (idem).

3.1.1.4. Pol.lució: ventilació (extractors, filtres d'aire); neteja (pols, cuques, fongs, ...); freqüència de revisions (per sales, als armaris); fumigació: sistemes i assiduïtat.

3.1.1.5. Il.luminació: natural (exposició al sol, persianes, filtres de llum); artificial (raigs ultravioleta, infraroig, etc.).

3.1.2. Condicions d'emmagatzematge

3.1.2.1. Sales (ventilació, ...).

3.1.2.2. Armaris (hermètics, metàl.lics, de fusta, d'obra).

3.1.2.3. Prestatges.

3.1.2.4. Objectes lliures: formes de protegir-los.

3.1.2.5. Existència d'una sala d'embalatge ?

3.1.2.6. Existència d'una sala de desinfecció dels objectes?.

3.1.3. Mesures preventives a l'entrada dels objectes (anàlisi de l'estat de conservació, neteja, desinfecció -en cas de les matèries orgàniques-.

3.1.4. Tècniques de marcatge (inscripció o etiqueta, matèries reversibles per marcar -pintura, tinta xina, llapis, ...).

3.2.- Restauració

3.2.1. Anàlisi visual (suport, preparació, capa pictòrica, capa de superfície, intervencions anteriors -d'ús o de restauració-)...

3.2.2. Anàlisi físico-química (radiografia, microscopi, anàlisi per infrarroig o ultravioleta..., instrumental d'anàlisi).

3.2.3. Tractament:

3.2.3.1. Neteja (criteris estètics, històrics, ...).

3.2.3.2. Desinfecció (mitjançant gas, sòlids, líquids).

3.2.3.3. Consolidació.

3.2.3.4. Reintegració (mètodes neutre, impressionista, il.lusionista, abstracció cromàtica).

3.2.4. Seguiment del procés de restauració (per fitxa, per fotografia -tot el desenvolupament-).

EXPOSICIO (ANNEX)

1. Criteris d'exposició.

1.1. Ecològica (reproducció d'un espai etnogràfic):

1.1.1. Sincrònica: un programa seqüencial / conjunt reconstituït.

1.1.2. Diacrònica: programa seqüencial / cicle.

1.2. Sistemàtica:

1.2.1. Tipològica (presentació serial).

1.2.2. Dinàmica.

1.3. Altres criteris:

1.3.1. Geogràfic (local, comarcal, regional, polític o cultural).

1.3.2. Etnic.

1.3.3. Històric.

1.3.4. Psicològic.

1.3.5. Artístic.

2. Presentació de les vitrines.

2.1. Textos:

2.1.1. Concepció: delectació, formativa/pedagògica, informació (informació del sector, informació de la sala, títol).

2.1.2. Nom del territori.

2.1.3. Ambit geogràfic i cultural.

2.1.4. Significat de l'ús.

2.1.5. Nom de l'objecte:

2.1.5.1. Nom (local, genèric).

2.1.5.2. Material.

2.1.5.3. Autor.

2.1.5.4. Data d'execució.

2.1.5.5. Mode d'adquisició.

2.1.5.6. Nombre de l'inventari.

2.1.5.7. Informació complementària (fullets, documentació, ...).

2.2. Mapes, fotografies, dibuixos, diapositives, vídeo, música, diagrames, maquetes, fonoteques, ...

2.3. Suports:

2.3.1. Maniquís...

2.4. Il.luminació.

2.5. Configuració de l'espai:

2.5.1. Vitrines.

2.5.2. Plafons.

2.5.3. Espais varis.

3. Criteris de presentació de l'objecte

3.1. Distanciament (aïllament de l'objecte).

3.2.- Atenció sobre l'objecte (il.luminació).

3.3. Fons de les vitrines.

3.4. Simetria.

3.5. Col.locació de l'objecte:

3.5.1. Funcional.

3.5.2. Visió més completa.

3.5.3. En funció d'un detall.

3.6. Subjecció de l'objecte:

3.6.1. Fix.

3.6.2. Mòbil.

3.7. Estètic.

3.8. Temàtic.

3.9. Dimensions de l'objecte.

3.10. Teòric (existència d'una hipòtesi).

4. Tractament de l'espai

4.1. Arquitectura (creació d'un espai interior en funció del contingut del museu. Adaptació del conveni a l'espai arquitectònic).

4.2. Recorregut de l'exposició.

4.3. Arees del museu.

4.4. Psicologia del públic.

5. Activitats del museu

5.1. Exposicions temporals:

5.1.1. Concepció única (utilitat del sistema, seguides del muntatge, ...).

5.1.2. Concepció pedagògica.

5.2. Criteris en el muntatge o no d'exposicions no permanents.

5.2.1. Finançament.

5.2.2. Espai reservat a muntatges temporals...

VI. INSTAL.LACIONS

6.1. Dimensió i distribució de les sales i dependències:

6.1.1. Sales generals per a exposicions permanents.

6.1.2. Sales per a exposicions temporals i/o itinerants.

6.1.3. Dependències internes:

6.1.3.1. Sales de restauració.

6.1.3.2. Laboratori.

6.1.3.3. Administració.

6.1.3.4. Magatzem.

6.1.4. Arxius:

6.1.4.1. Públic.

6.1.4.2. Privat (fotogràfic, cartogràfic, bibliogràfic...).

6.1.5. Sala de projeccions.

6.1.6. Sala de conferències.

6.1.7. Biblioteca i arxius.

6.1.8. Altres (zones enjardinades, bar...).

6.2. Guies de visita i entrada al museu:

6.2.1. Dipòsit per a bosses i paquets dels visitants.

6.2.2. Expositors o maquetes.

6.3. Sistemes de seguretat:

6.3.1. Prevenció d'incendis i sinistres (conduccions elèctriques, alarmes, extintors).

6.3.2. Prevenció de robatoris:

6.3.2.1. Circuit tancat de T.V.

6.3.2.2. Casernes de vigilància.

6.3.2.3. Vitrines blindades.

6.3.2.4. Manteniment de les condicions medi-ambientals idònies (control de la temperatura, control de la humitat...).

4.1.4. La descripció de les col.leccions

Hem estructurat la descripció que segueix de cada una de les col.leccions en deu apartats:

1. Identificació

Es constata una sèrie de dades breus que permeten la identificació i localització ràpida de la col.lecció: denominació,

adreça, telèfon, horari d'obertura al públic, persona o telèfon de contacte quan la col.lecció no té un horari regular.

2. Història i evolució

S'intenta reflectir el procés de creació i creixement de la col.lecció o museu. La iniciativa creadora, el projecte museístic, quan existeix, el projecte arquitectònic i el muntatge, etc.

3. Aspectes jurídics i administratius

Es contemplen tots aquells aspectes legals de propietat, gestió, règim econòmic, etc. Així com una senzilla recompilació de la normativa que afecta la col.lecció, especialment quan es tracta de col.leccions de titularitat pública. Els estatuts o reglaments, quan existeixen, pels quals es regeixen les col.leccions també es tenen en compte.

4. Fons del museu

Establim el model del museu a partir de la tipologia del seu fons (mixt, miscel.lani, monogràfic) i ens deturam en els fons etnològics. Es parla de l'origen de les col.leccions: àmbit territorial i temàtic, forma d'incorporació al museu, etc.

Si és definida s'explica la política d'adquisicions i les prioritats temàtiques.

5. Laboratori

Es contemplen tres aspectes essencials per al bon funcionament d'un museu i corresponen a les tres fases bàsiques de

la tasca museològica: documentació, investigació i restauració-conservació.

6. Exposició

S'expliquen els mètodes i les formules emprades per a mostrar els fons al públic o a l'usuari potencial (investigador, pedagog, etc.). Es tenen en compte els criteris de presentació i exposició. La disposició dels materials en sales i vitrines, l'existència d'itineraris explicatius, etc.

7. Instal.lacions

Intentam localitzar aquesta exposició en un context més ampli i al mateix temps condicionador: l'edifici.

S'expliquen les seves possibilitats, el grau d'adaptació, les limitacions, el caràcter simbòlic que duu implícit un determinat tipus de construcció, etc.

8. Dinamització

Es ressenyen totes aquelles activitats dinamitzadores que tenen una finalitat divulgadora o investigadora sobre les col.leccions o els materials conservats. Aquesta activitat dinamitzadora normalment es fa efectiva mitjançant publicacions que poden tenir caràcter científic o simplement divulgador. També es té en compte l'existència de materials audio-visuals.

9. Fonts consultades

Ressenyam aquelles fonts o materials que ens han donat una informació directa sobre aquella col.lecció: bibliografia general,

bibliografia específica, guies i materials del propi museu, informació facilitada per persones directament relacionades amb el museu o col.lecció, bases de dades (PIC), etc.

10. Apèndix documental

Es reprodueix mitjançant fotocòpia aquella documentació que hem cregut d'interès especial per al coneixement d'una col.lecció determinada. Reproduccions de documents als quals difícilment hom pot accedir, material de laboratori (fitxes catalogràfiques), guies o materials didàctics de difusió limitada, plànols o croquis dels edificis, etc.

4.2. Col.leccions etnològiques de titularitat pública

4.2.1. Col.leccions de titularitat estatal

4.2.1.1. Museu de Mallorca. Secció etnològica de Muro.

4.2.1.1.1. Identificació.

Museu de Mallorca. Secció etnològica de Muro

adreça
Muro
carrer Major, 15.

Aquest museu és una secció del Museu de Mallorca, situat al carrer Portella, de Palma. Per aquesta raó tots els serveis de gestió, administració, informació, investigació i conservació estan localitzats a Palma (carrer Portella, 5. 07001)

Telèfon: 71 75 40 (correspon a les oficines a Palma)

horari

Hivern: de 10,00 a 13,00 i de 16,00 a 18,00

Estiu: de 10,00 a 13,00 i de 16,00 a 19,00

Dilluns, dies festius i diumenges horabaixa, tancat

4.2.1.1.2. Història i evolució

L'any 1938 s'inicià la promoció del Museu per part de la Societat Arqueològica Lul.liana, encara que fins al 1961 no es dicta decret de creació. Al nou centre s'hi integren les col.leccions de la Societat esmentada, la que constituïa el Museu Provincial de Belles Arts de la Llotja, la col.lecció Marroig (propietat de la Diputació Provincial)[1] i les arqueològiques de l'Estat.

Poc a poc, el fons s'ha incrementat amb donacions, adquisicions i, sobretot, pels materials procedents d'excavacions, des de la creació fins ara.

En un principi, el Museu s'havia d'instal.lar a una planta de l'edifici construït per a seu de la Biblioteca i Arxiu Històric al carrer Ramon Llull de Palma, però el 1968, l'Ajuntament de Palma adquirí el palau de la família Villalonga Desbrull i en féu donació a l'Estat per instal.lar-hi el Museu. Les obres de restauració de l'edifici començaren el 1969 i en diferents fases s'han instal.lat algunes de les seccions. Actualment els treballs encara continuen.

---

[1] Pel que fa a aquesta col.lecció, sembla que s'ha desmembrada entre els materials que passaren al Museu i els que conservà l'antiga Diputació Provincial.

Pel que fa a la secció etnològica, que és la que particularment ens interessa, ja en el decret de creació del Museu de Mallorca es preveia la seva creació. Amb la donació a l'Estat de la casa pairal a Muro del Sr. Gabriel Alomar Esteve, aquest objectiu es pogué fer realitat.

Aquesta secció fou inaugurada el 1965 amb dues primeres sèries corresponents a la casa i a l'explotació agrícola. El 1969, Gabriel Alomar adquirí i donà al Museu una caseta veïna a la casa Alomar per a la instal.lació de les col.leccions d'oficis artesans. La restauració de l'edifici es féu durant els anys 1970 i 1971 i la nova instal.lació s'inaugurà el 1976.

Tant la rehabilitació de l'edifici com el muntatge del museu es va fer en càrrec als pressuposts de l'Estat.

Des de la creació del museu, les col.leccions etnogràfiques han crescut considerablement, preveient-se l'ampliació d'aquesta secció.

4.2.1.1.3. Aspectes jurídics i administratius

El Museu de Mallorca fou creat per Decret de 2 de novembre de 1961. Regit per Estatuts publicats al Decret 730/1971 de 25 de març i Instruccions de 16 de maig del 1942 i Reial Decret de 29 de novembre de 1901.

Com ja hem esmentat, el Museu de Mallorca integrà l'antic Museu de Belles Arts, constituït i declarat d'utilitat pública per Reial Ordre de 21 de juny de 1915, que passà a ser considerat secció del nou museu i romangué a l'antic edifici de la Llotja fins

al 1973, en què els fons foren traslladats a la nova seu, inaugurada el 1976.

Des de la seva creació el Museu està regit per un patronat (apèndix documental a), ampliat per ordre de 10 de gener de 1963 i ha quedat sota custòdia del cos Facultatiu de Conservadors de Museus i classificat a efectes d'oposicions i concursos per Decret de 23 de desembre de 1964. Aquesta disposició fou derogada el 1973.

Un decret de l'u de març de 1962 declarà Monument Històric Artístic les col.leccions i l'edifici del Museu.

El Reglament de la Secció Etnològica instal.lada a Muro fou aprovat per ordre de 17 de febrer de 1965. Aquesta secció fou inaugurada el 7 de juny de 1965.

L'ordre de 31 d'agost de 1968 integrà el Museu en el Patronat Nacional de Museus de la Direcció General de Belles Arts.

Per acord municipal del 15 de gener de 1968, l'Ajuntament de Palma adquirí el palau Desbrull, originàriament conegut com a palau Ayamans, per tal de dedicar-lo a seu del Museu de Mallorca. Amb aquesta finalitat el cedí en ús a la Direcció General de Belles Arts que s'encarregà de les obres d'adaptació i restauració. Per Reial Decret de 6 de febrer de 1976, nº 482, s'acceptà la donació a l'Estat per part de l'Ajuntament de Palma.

En base a l'Art. 28.2 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears i al Reial Decret 3040/1983 de 5 d'octubre de traspàs de funcions i serveis de l'Estat

a la Comunitat Autònoma en matèria de cultura, la gestió del museu ha estat transferida a l'administració autonòmica.

Pel que fa al manteniment econòmic depèn de les partides assignades al pressupost general de la C.A.I.B. La Secció Etnològica, però, no compta amb cap partida específica.

La inexistència de personal, així com la manca de qualsèvol casta d'activitat a la secció d'etnologia, fa que les despeses es limitin al manteniment de neteja i immobilitzat.

4.2.1.1.4. Fons del museu

Pel que fa als objectius i finalitat d'aquesta secció etnològica, són il.lustratives les paraules de presentació de la guia de visita: "Prevista en el Decreto fundacional del Museo de Mallorca, de 2 de noviembre de 1961, la creación de una Sección Etnológica que recogiera todas las manifestaciones de la vida rural propias de la isla de Mallorca, hoy día en rápida vía de desaparición, era de todo punto necesario organizar dicho Centro cultural en el qual aquellos aspectos de la vida material y del arte popular del campesino mallorquín se coleccionaran, clasificando y exponiendo, con una doble finalidad pedagógica y museológica, la riqueza tradicional de una Mallorca para muchos desconocida"[2].

---

[2] ROSSELLO BORDOY, G., VIDAL TOMAS, B. (1966) *Museo de Mallorca. Sección Etnológica.* pg. 11.

A la casa Alomar, les col.leccions s'han instal.lat de manera que expliquin dos temes: la casa i el camp. La planta baixa ha servit per reconstruir una casa típica de l'antiga noblesa rural mallorquina. Al jardí hi ha un forn de pa i una sínia. En el porxo diversos mitjans de transport tradicionals. La part alta de la casa és destinada a la feina del camp i a l'artesania. També hi ha la reconstrucció d'una farmàcia i el laboratori corresponent, que en el segle XIX havien estat en funcionament.

L'edifici annex, l'han utilitzat per il.lustrar l'evolució dels oficis artesans a Mallorca. Hi són representats: el de ferrer, el de sabater, el de baster, el d'espardenyer, el de teixidor, el de fuster, el d'escultor, el de cullerer, el de torner, el de fuster grosser, el de boter i el de joier.

En el fons de reserva hom pot trobar-hi col.leccions d'etnologia local: estris per a filar, indumentària, teixits, mobles, eines, diversos atuells relacionats amb la feina del camp, ceràmica, instruments musicals, parament de la cuina, elements arquitectònics, estris de farmàcia. Un mapa de les Illes del segle XVII. Una col.lecció de pintura dels segles XVIII i XIX. Gravats. Peces de cristall i de vidre mallorquí antic. Una col.lecció de fireta. Col.leccions molt completes de tota mena d'estris usats tradicionalment per a treballar els oficis representats al Museu i mostres dels productes corresponents.

A posteriori s'han afegit col.leccions de materials dels oficis de torner, de picador i repicador de llimes i raspes, de fuster, de corder i de cosidora.

Al projecte d'ampliació hom ha de fer constar especialment la secció dedicada al món de la infantesa que es preveu ocupi la

sala anteriorment destinada a exposicions temporals i l'ampliació de noves sales dedicades a indumentària on s'integraran la col.lecció Simó de mocadors de copinyes, la col.lecció Miquel Alomar Esteve d'indumentària religiosa i la col.lecció de materials relatius a l'ofici de cosidora de Can Joan Gran de s'Arracó donada pel Sr. Jaume Bover Pujol.

Continua també com a projecte la reconstrucció d'un obrador de corder al pati del Museu a partir dels materials donats pel Sr. Antoni Bosch i Llobera.

4.2.1.1.5. Laboratori

Pel que fa a la documentació relativa als fons etnològics, aquesta és gairebé inexistent. Hom ha de tenir en compte els fons bibliogràfics referits a etnologia, etnografia i folklore de la biblioteca general del Museu de Mallorca (Portella, 5).

Quant a l'arxiu es conserven alguns retalls de premsa i escassa documentació relativa a la història de la Secció Etnològica. El més destacable és l'arxiu fotogràfic de Jeroni Juan Tous, adquirit pel Museu i parcialment ordenat i catalogat[3].

L'inventari dels materials etnològics està incorporat dins l'inventari general del museu de Mallorca. Aproximadament hi ha un 30 % del fons inventariat.

---

[3] MULET, Maria José (1987) "Archivos y colecciones fotográficas en Mallorca. La colección Jerónimo Juan Tous. Propuesta de conservación y catalogación". *BSAL*. 43:177-191.

La catalogació es duu a terme segons el sistema de fitxes comú als museus estatals segons el model del Ministerio de Cultura (apèndix documental b), amb la particularitat que les de la secció etnològica són impreses sobre cartolina verda.

Alguns materials d'aquest inventari s'han publicat. Aquest és el cas de la col.lecció de ferros forjats procedent de la Societat Arqueològica Lul.liana[4]. En aquest treball es cataloguen els materials compresos entre el nº 15.255 i el 15.343 de l'inventari general del Museu de Mallorca. S'ha de fer constar que aquests eren els materials de reserva no incorporats a l'exposició a la Secció Etnològica a Muro.

Bona part dels materials relatius a l'ofici de teixidor i exposats a les sales d'oficis artesans han estat publicats per Margalida Bernat[5]. Altre tant succeeix amb els materials de l'ofici de corder i el de picador i repicador de llimes i raspes, fora d'exposició però en el fons de reserva del Museu[6].

Pel que fa a la investigació, hom no pot parlar de l'existència de cap casta de línia d'investigació etnològica directament relacionada amb els fons del Museu o en la seva

---

4 GUASP PEREZ, Jaume, RAMIS PUIG-GROS, Andreu (1986) "La col.lecció de ferros de la S.A.L. dipositada al Museu de Mallorca". Separata del *B.S.A.L.* 42. Llum d'encruia. 4.

5 BERNAT ROCA, Margalida (1985) *Telers i teixidors a Mallorca. Estudi etnològic*. Llum d'encruia. 3.

6 GUASP PEREZ, Jaume, RAMIS PUIG-GROS, Andreu (1984) "Ca'n Malagrava, picadors i repicadors de llimes i raspes". Separata del *B.S.A.L.* 40. Llum d'encruia. 1. i RAMIS, Andreu (1980-1984) "Els corders mallorquins". Separata de *Mayurqa.* 20. Llum d'encruia. 2.

possible ampliació. La inexistència de personal i la migrada dotació pressupostària són les raons bàsiques d'aquesta greu mancança.

En aquest camp només es poden considerar les investigacions duites a terme pel director del Museu o pels col.laboradors que, òbviament, s'han mogut més per interessos de caràcter personal o per conjuntures determinades que no regits per una línia o un pla d'investigació. Entre els col.laboradors que han treballat temes d'etnologia cal destacar amb especial èmfasi Gabriel Llompart, Jaume Coll, Biel Massot, Jaume Pérez, Margalida Bernat, Elvira González, Jaume Guasp i Andreu Ramis de cada un dels quals hom pot consultar la producció a la bibliografia general de l'obra.

L'atac de la formiga blanca a les estructures de fusta de l'edifici ha ocasionat un trasbals important a l'hora del manteniment de l'edifici. Aquest problema només s'ha pogut pal.liar mitjançant la fumigació i en alguns casos extrems amb la substitució d'estructures.

Altres problemes de conservació que s'han hagut d'afrontar han estat els de la il.luminació i els seus efectes sobre materials, com és ara les teles (raigs ultravioleta, etc.).

El problema més greu, però, és la manca d'espai per emmagatzemar els materials de reserva. Tampoc no disposa d'espais o zones de treball.

Quant al muntatge de la secció, l'addició de les anomenades sales d'oficis artesans, com a conseqüència de la incorporació al museu de l'esmentada vivenda annexa, fa que la descripció del

projectes, tant de restauració i condicionament de l'edifici com de muntatge museològic, s'hagin de contemplar en dues fases.

Pel que fa a la primera fase, destinada a mostrar una casa típica de la petita burgesia rural i les feines agrícoles, la tasca de recompilació i sistematització dels materials va ésser responsabilitat del director del Museu, Guillem Rosselló Bordoy.

La restauració de l'edifici va anar a càrrec dels arquitectes Antoni Alomar Esteve i Felipe Sánchez-Cuenca qui, conjuntament amb Guillem Rosselló, realitzaren també el muntatge del museu.

Pel que fa al muntatge de les seccions d'indumentaria i la farmàcia es comptà amb la col.laboració de la Sección Femenina de F.E.T y de las J.O.N.S. de Baleares i de l'apotecari Bernat Vidal i Tomàs, respectivament.

Els col.aboradors en el muntatge foren: Concepción Medina de Camps, Margarita Moncadas de Nadal, Pilar Muñoa de Azurmendi, Joan Camps Coll, Gabriel Marimón i Antoni Vallespir Bonet.

La recompilació, sistematització i muntatge de les sales d'oficis artesans van córrer també a càrrec del director del museu, Guillem Rosselló Bordoy. La restauració de l'edifici la realitzà la Comisaría Nacional del Patrimonio Artístico, segons projecte de l'arquitecte Gabriel Alomar Esteve.

Els col.laboradors, en aquesta nova fase, foren Mª Antònia Bennàssar Roig, Joaquina Bueno Castellanos, Ramon Canet Font, Antoni López Pons, Ramon Nicolau Mateu, Joana Mª Palou Sampol, Lluis Plantalamor Massanet, Magdalena Rosselló Pons, Miquel Seguí Aznar i Frederic Soberats Liegey. Per a la

instal.lació del teler es comptà amb l'assessorament de Bartomeu Ensenyat Estrany i Gabriel Vila i per al muntage de l'obrador d'argenter amb l'assessorament de Josep Aguiló Aguiló.

4.2.1.1.6. Exposició.

Pel que fa a l'organització del museu, i tal com es desprèn de la guia de visita, l'edifici del carrer Major està ordenat en onze sales, algunes de les quals corresponen a altres tantes dependències de la distribució original de l'edifici, tal com pot observar-se al croquis adjunt (apèndix documental c).

A la planta baixa, la Sala I correspon a l'antiga entrada de la casa i fa les funcions de distribuïdor, inici i final d'itinerari i allotja els serveis mínims d'expedició d'entrades i vigilància. Pel que fa al contingut, s'ha mantingut amb gairebé la mateixa decoració i el mateix mobiliari original de la casa.

La Sala II està bàsicament dedicada a vestuari tradicional, parament de casa, mobiliari (caixes), estris tradicionalment usats per filar i instruments musicals.

La Sala III correspon a l'antiga alcoba, amb una mostra de mobiliari (llit amb cobricel), altre mobiliari i parament de la casa.

La Sala IV, unida al dormitori per necessitats de circulació, reprodueix una cuina amb tot el maneig, mobiliari i estris disposats amb criteris de diorama.

La Sala V, ubicada en un semi-soterrani a l'altre costat de la sala que condueix al corral interior, intenta reproduir l'antic

rebost o botiga i, a més de diversos estris domèstics i joguines, recull els atuells usats per a l'elaboració del formatge i del pa.

La proposta d'itinerari condueix cap al corral on, a més de la cisterna i el sistema tradicional de captació d'aigua de pluja, s'ha reconstruït una sínia. A la porxada annexa s'hi poden observar diversos vehicles de trasport i arreus de tracció animal. Concretament un carro de parell, una galera, jous, colleres, guarniments, etc.

Retornant a l'interior de la casa i pujant al primer pis hom troba la Sala dedicada a exposicions temporals -actualment en obres per dedicar-la a cosidores i altres activitats domèstiques femenines- i accedeix a la Sala VI, inicialment dedicada a eines de fuster i trencador de marès, estris relacionats amb el pastoreig (estisores de tondre, marques, etc), recipients per emmagatzemar grans, atuells d'apicultor, instrumental de la indústria del cànem, eines d'horta i de cordador d'olles.

La Sala VII, es dedica a eines relativas al cultiu dels cereals, especialemnt arades, carretons, falçs, forques, jous, sistemes de transport (basts, albardans, beaces...).

La Sala VIII està dedicada a a la ceràmica popular i els materials apareixen per primera vegada disposats en vitrines (exactament 10) amb les quals es classifiquen els distins materials segons procedència geogràfica i assignació cronològica.

La Sala IX es dedica també a la ceràmica popular amb quatre vitrines i un plafó amb teules pintades.

A la Sala X, es dediquen tres vitrines a la denominada ceràmica decorada de Felanitx i tres més a una extensa col.lecció

de siurells. Igualment es dedica una altra vitrina a ceràmica prehistòrica i ceràmica clàssica.

Les Sales XI i XII, a la planta baixa, estan dedicades a l'antiga farmàcia d'Antoni Noceras, avantpassat dels antics propietaris de la casa, i a l'exposició del sistema tradicional de pesos i mesures.

Pel que fa a l'annex dedicat als oficis artesans que ocupa la casa de menestrals del carrer Jesús, a la guia es fa una proposta d'itinerari a continuació del que ara s'ha descrit. Es modifica l'accés natural a la casa per un accés a través del corral de la casa Alomar i així s'accedeix per un porxe posterior (Sala XIII) que s'ha habilitat com a reconstrucció d'un petit celler on s'exposen diverses mostres d'utillatge relatiu a la indústria del vi.

La Sala XIV representa una petita ferreria amb la reproducció de la fornal i les manxes i mostres diverses de ferramental de porta.

La Sala XV està dedicada a la cistelleria de canya, concretament a l'ofici de panerer o covener.

La Sala XVI, antiga cuina de la casa, es manté com a tal amb una mostra interessant de ceràmica popular de producció actual.

La Sala XVII, antiga entrada de la casa, és dedicada als oficis de sabater, selleter i espardenyer.

La Sala XVIII és dedicada a l'ofici de teixidor amb un antic teler procedent d'Artà, instrumental complementari i una mostra de teixits tradicionals.

Al pis superior, la Sala XIX és compartida per una mostra dels següents oficis: escultor, trencador de marès i picador de pedra, cullerer, daurador, torner de fusta, fuster, boter i fuster grosser.

A la Sala XX, també al primer pis, hom fa una recostrucció del taller d'argenter.

No existeixen criteris uniformes quant a l'exposició. La planta baixa de la casa Alomar, així com la farmàcia, s'han diposat seguint un criteri de recreació de l'estat original. De fet, s'ha mantingut l'estructura original de la casa intentant reproduir les funcions originals de cada una de les peces. Aquesta pretensió s'ha duit a l'extrem, fins i tot, amb la incorporació de maniquís.

A les sales no s'ofereix cap casta d'informació i simplement s'han transformat alguns mobles per tal de convertir-los en vitrines (caixes amb coberta de metacrilat).

A la planta pis es fa ús de plataformes de fusta i ceràmica vidriada per resaltar conjunts i unitats museogràfiques. A les sales destinades a ceràmiques hom se serveix de vitrines.

A les sales dedicades a oficis artesans es repeteix aquesta mateixa solució (plataformes de fusta i ceràmica, vitrines, etc.) i s'incorporen alguns plafons que, a més de suport de petits elements de cultura material, incorporen rètols amb la denominació de cada una de les peces.

En alguns dels oficis (cullerer i argenter) s'hin han afegit alguns plafons amb imatges fotogràfiques que ajuden a la comprensió.

4.2.1.1.7. Instal.lacions

La casa Alomar és un edifici de la petita noblesa rural, construïda a mitjan segle XVII per la família Simó. Durant el segle XVIII la casa fou adquirida per la família Salas de Manacor i posteriorment passà als Alomar.

Es tracta d'un edifici representatiu de l'arquitectura rural mallorquina del barroc amb sales àmplies, la primera abovedada i façana de marès.

La segona casa és la típica vivenda de petits pagesos o menestrals i és un clar exponent de l'arquitectura popular.

S'ha mantingut l'estructura d'ambdós edificis sense gairebé cap casta de variació estructural. La inexistència de dependències específiques (laboratoris, biblioteca, magatzem, etc.) i la disposició dels materials, seguint criteris decorativistes i de reconstrucció d'ambients, ha permès aquesta perduració.

4.2.1.1.8. Dinamització (activitats i publicacions)

La dinamització de la secció etnològica hom la pot entendre a partir de dos vertents: organització o participació en activitats, especialment trobades de caràcter científic, i publicacions pròpies, tant d'investigació i documentació com de divulgació.

Pel que fa al primer apartat hom ha de destacar especialment l'organització del IV C.N.A.C.P. com la participació activa del Museu de Mallorca en l'organització dels Congressos

per a la protecció del patrimoni promoguts per la Societat Arqueològica Lul.liana.

Fins al moment el Museu no ha muntat cap exposició monogràfica o temàtica de caràcter etnològic a la seu de la Secció. Unicament es pot destacar l'exposició monogràfica de mocadors de pinyes de la col.lecció Simó a la seu central del Museu de Mallorca a Palma.

Quant a les publicacions etnològiques del Museu de Mallorca s'han articulat a partir de quatre col.leccions, una d'elles específicament d'etnologia, que han acollit al llarg dels anys un percentatge elevat de la totalitat de publicacions sobre cultura popular de les Illes[7].

L'anàlisi d'aquestes publicacions pot resultar indicadora de quina ha estat -o no ha estat- la línia investigadora d'aquest museu.

1. "Trabajos del Museo de Mallorca"

Dins aquesta col.lecció, iniciada el 1967 amb una publicació sobre l'anàlisi de radiocarboni a Mallorca i que ja ha assolit el nº 50 (1992), han aparegut les publicacions que segueixen:

ROSSELLO-BORDOY, Guillermo (1969) *La cerámica de aplicaciones de Felanitx y sus precedentes.* Trabajos del Museo de Mallorca. 7.

---

[7] Per al coneixement de la producció bibliogràfica del Museu de Mallorca vegeu el recent catàleg (1992) *El Museu de Mallorca: vint i cinc anys de publicacions (1967-1992).*

LLOMPART, Gabriel (1964-1965) "El Belén de las Religiosas Capuchinas". Separata de la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*. LXXVI. Trabajos del Museo de Mallorca. 9.

LLOMPART, Gabriel (1967) "Els Cavallets de Mallorca". Separata del *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca.* 654. Trabajos del Museo de Mallorca. 10.

LLOMPART, Gabriel (1973) "Experiencia religiosa y lengua mallorquina". Separata de la *R.D.T.P.* 29. Trabajos del Museo de Mallorca. 13.

LLOMPART, Gabriel (1976) "Sa jaia corema, sa jaia serrada". Separata de *Mayurqa.* 15. Trabajos del Museo de Mallorca. 22.

ROSSELLO-BORDOY, Guillermo (1986) "Una experiencia museológica. La sistematización de las colecciones de la Sociedad Arqueológica Luliana". Separata de *B.S.A.L.* Trabajos del Museo de Mallorca. 42.

VICENTE CONESA, María V. (1992) *Ornamentos sacros en el Museo de Mallorca. La donación del Rdo. Sr. Miguel Alomar Esteve.* Trabajos del Museo de Mallorca. 50.

2. "Llum d'encruia"

Aquesta nova col.lecció, sorgida amb la voluntat de convertir-se en una sèrie dedicada específicament a les publicacions

etnogràfiques i sobre cultura popular, ha assolit fins ara quatre títols:

GUASP PEREZ, Jaume, RAMIS PUIG-GROS, Andreu (1984) "Ca'n Malagrava, picadors i repicadors de llimes i raspes". Separata del *B.S.A.L.* 40. Llum d'encruia. 1.

RAMIS, Andreu (1980-1984) "Els corders mallorquins". Separata de *Mayurqa*. 20. Llum d'encruia. 2.

BERNAT ROCA, Margalida (1985) *Telers i teixidors a Mallorca. Estudi etnològic*. Llum d'encruia. 3.

GUASP PEREZ, Jaume, RAMIS PUIG-GROS, Andreu (1986) "La col.lecció de ferros de la S.A.L. dipositada al Museu de Mallorca". Separata del *B.S.A.L.* 42. Llum d'encruia. 4.

3. "Quaderns de Ca la Gran Cristiana"

Aquesta nova col.lecció, paral.lela a "Trabajos del Museo de Mallorca" i no limitada a treballs d'arqueologia, tal com es manifesta a la seva presentació ha acollit també en el seu si un treball de contingut etnogràfic realitzat per col.laboradors del Museu de Mallorca. Ens referim a:

Estudis sobre la Torre dels Enagistes. (1986) i més concretament a l'apartat Els graffiti i la decoració popular a la Torre dels Enagistes de Margalida Bernat Roca, Elvira González Gozalo i Jaume Serra i Barceló.

Igualment s'ha de considerar la publicació de Gabriel ALOMAR ESTEVE (1988). Un poble una nissaga. La vila de Muro i els Alomar "de la Serra", per la vinculació d'aquesta família a la casa que després seria seu de la secció etnològica.

4. Publicacions del personal investigador i col.laboradors.

Tot i que no estiguin incloses dins col.leccions pròpies dels Museu, o fins i tot restin encara inèdites, és interessant revisar quina ha estat la producció i la tasca investigadora del personal directament vinculat a la institució o bé dels seus col.laboradors. La revisió d'aquestes publicacions pot revelar quina ha estat la importància del Museu de Mallorca com a centre aglutinador i dinamitzador de la recerca i investigació etnològica mallorquina, al mateix temps que en pot explicar la mateixa dinàmica de creixement del Museu.

Pel coneixement de la trajectòria investigadora del director del Museu de Mallorca en el món de l'etnologia i la museologia vegeu *Estudis de Pre-història de Mayurqa i d'història de Mallorca dedicats a Guillem Rosselló-Bordoy* (Mallorca 1982) a l'apartat de bibliografia, ordenada per Víctor Guerrero Ayuso, pp. 329-341[8].

A aquesta bibliografia s'haurien d'afegir les publicacions dels col.laboradors habituals del museu i que poden consultar-se a la bibliografia general. Així és interessant observar la relació de

---

[8] Existeix una nova bibliografia actualitzada (1992) *Bibliografía de G. Rosselló Bordoy*.

treballs dels següents autors: Gabriel Llompart, Jaume Coll, Biel Massot, Jaume Pérez, Margalida Bernat, Elvira González, Jaume Guasp i Andreu Ramis.

Igualment s'han de tenir presents les comunicacions presentades al IV Congreso Nacional de Artes y Tradiciones Populares, realitzat a Palma sota l'empara del Museu de Mallorca. Així mateix hom ha de destacar el paper que ha jugat el Museu en molts dels treballs que han obtingut beques i ajuts d'etnologia atorgats per la Conselleria de Cultura i que en molts casos s'enquadraven en línies d'investigació auspiciades pel Museu.

Tot i no disposar d'un gabinet didàctic formalment instituït hi ha una sèrie de materials didàctics elaborats per col.laboradors del Museu que intenten pal.liar aquesta mancança. Entre d'altres cal destacar la sèrie de sis quadernets didàctics elaborats per Margalida Bernat Roca i Jaume Barceló Serra que poden utilitzar-se com a suport a l'hora de la visita de diverses dependències o l'observació de peces del Museu.

Aquests materials són els següents:

BERNAT ROCA, M., SERRA BARCELO, J (1986) *Museu de Mallorca. Sales d'arqueologia islàmica.*

BERNAT ROCA, M., SERRA BARCELO, J (1987) *Museu de Mallorca. Sales d'art medieval. Sant Jordi, cavaller de Déu.*

BERNAT ROCA, M., SERRA BARCELO, J (1987) *Museu de Mallorca. Belles Arts. Júlia.*

BERNAT ROCA, M., SERRA BARCELO, J (1987) *Museu de Mallorca. Secció etnològica. Les eines del teixidor.*

A més, aquests quadernets van acompanyats dels corresponents fulls amb la programació on s'indica els curs o cursos més adients als quals es dirigeix el quadernet, els temes relacionables, els objectius, la motivació, la preparació, la temporalització i les activitats complementàries (apèndix documental d).

Amb l'objectiu de conèixer quins són els materials didàctics relatius als museus dels quals hom disposa i quines són les alternatives i possibilitats que ofereixen els nostres museus i col.leccions treballa precisament el Seminari permanent "Museu i Aula" al Centre de Professors de Palma.

Aquest seminari, coordinat per Margalida Bernat Roca, s'ha plantejat com a objectiu pel curs 1990-91 elaborar una base de dades on precisament es recompili tot aquest material didàctic, inèdit o no, al mateix temps que es pretén dur a terme una prospecció de les condicions d'aprofitament dels museus i col.leccions existents a Mallorca. L'objectiu és el de confeccionar un catàleg de museus on es recullin les dades més rellevants pel que fa a la capacitat d'aprofitament escolar de les col.leccions i museus illencs.

Finalment, hom ha de destacar que a aquest museu li ha estat concedit el premi del Consell d'Europa corresponent a l'any 1982.

4.2.1.1.9. Fonts consultades

FARRO I FONALLERAS, Dolors. (1985) *Museus d'història. Propostes per a un programa.* Barcelona: Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya, 1985.

Museos locales de artes y costumbres populares. (1966) Madrid: Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional. Ministerio de Educación y Ciencia.

Museo de Mallorca. Sección Etnológica en Muro. (1982) Madrid: Ministerio de Cultura. Dirección General de Bellas Artes, Archivos y Bibliotecas.

ROSSELLO BORDOY, G., VIDAL TOMAS, B. (1966) *Museo de Mallorca. Sección Etnológica.* Madrid: Dirección General de Bellas Artes.

ROSSELLO BORDOY, G. (1976) *Museo de Mallorca. Sección Etnológica. Salas de oficios artesanos.* Madrid: Dirección General del Patrimonio Artístico y Cultural.